«Ο κόμπος της καρδιάς»

Φανταστείτε ότι κοιτάτε κάποια γνωστά θεατρικά έργα από απόσταση, από ψηλά, ας πούμε, σαν μια εικόνα στο Google Map και σας ρωτάνε «περί τίνος πρόκειται;». Δεν πρέπει να δώσετε την περίληψη, να αφηγηθείτε την υπόθεση, η απάντηση πρέπει να χωρέσει σε μια πρόταση και να εστιάσει στο θεματικό κέντρο του έργου. Πόσο δύσκολο θα ήταν να το κάνετε για ένα έργο του Τσέχοφ... ή του Τένεσι Ουίλιαμς... ή της Σάρα Κέιν. Όσο πλησίαζε η εστίαση, τόσο έξω από το νοερό zoom θα έμεναν ουσιαστικά στοιχεία, τόσο θα αισθανόσασταν ότι το «περί τίνος» δεν απαντιέται χωρίς μια μακροσκελή τοποθέτηση, που μάλιστα θα περιλάμβανε και την προσωπική σας ερμηνεία. Αν προσπαθούσατε να εφαρμόσετε την ίδια «μέθοδο» στο έργο του Άγγλου δραματουργού, Ντέιβιντ Έλντριτζ, «Ο κόμπος της καρδιάς», που ανεβαίνει στη Δεύτερη Σκηνή του Σατιρικού σε μετάφραση Μαριάννας Καυκαρίδου και σε σκηνοθεσία Νεοκλή Νεοκλέους, η πρώτη, αυθόρμητή σας απάντηση θα έλεγε ότι πρόκειται για ένα κείμενο «περί χρήσης ναρκωτικών ουσιών και των βλαβερών της συνεπειών». Μια απάντηση που δεν θα ικανοποιούσε, πιστεύω, ούτε τον συγγραφέα, ούτε τον σκηνοθέτη της παράστασης, οι οποίοι θα προτιμούσαν μια άλλη, ίσως, την «περί εξαρτήσεων και των αιτιών τους», βάζοντας στην έννοια «εξάρτηση» βαθύτερο περιεχόμενο από τον «εθισμό στις ουσίες».

Ο Ντέιβιντ Έλντριτζ εξετάζει ένα οικογενειακό τρίγωνο, την Μπάρμπαρα και τις δύο της κόρες, τη Λούση και την Άντζελα. Κατά την εξέλιξη της διερεύνησης των κόμβων στις καρδιές των ηρωίδων του έργου, στην εξίσωση ενιάυεται και ο πατέρας, ο οποίος πέθανε χρόνια πριν, αλλά συνεχίζει να συμβάλλει, με όσα έπραξε, στη δυσλειτουργία της οικογένειας. Ο συγγραφέας επιθυμεί να ξεδιαλύνει τον κόμβο των ενδοοικογενειακών τραυματικών σχέσεων και να παρουσιάσει τις ατομικές δυσλειτουργίες του κάθε μέλους ως προερχόμενες από μια πηγή. Μου φάνηκε ότι ο ίδιος επισκιάζει αυτά που θεωρεί τα σημαντικότερα με τις λεπτομερείς περιγραφές των εξωτερικών συμπεριφορών των εθισμένων σε διάφορες διεγέρσεις προσώπων του έργου του. Η νατουραλιστική περιγραφή αναγκαστικά μεταφέρεται στη σκηνή και η αναπαράσταση των εξωτερικών συμπεριφορών της ναρκομανούς Λούση (Ραφαέλλα Καβάζη) και της αλκοολικής μητέρας (Πόπη Αβραάμ) καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της προσοχής του κοινού, καθώς εντυπωσιάζει.

Ο συγγραφέας προσθέτει κοινωνική διάσταση στην αιτιολόγηση της παγίδευσης του ατόμου στους εθισμούς από τις ουσίες, όπως όταν μιλά για την έκθεση μιας τηλεοπτικής περσόνας στην πίεση της προβολής και της κοινωνικής επίκρισης, στη σκανδαλοθηρική στάση των μέσων, όπως όταν περιγράφει το φόντο της συνδυασμένης με τα ναρκωτικά παρανομίας και εγκληματικότητας. Η ευρεία αναφορά του συγγραφέα στις σκοτεινές ψυχολογικές περιοχές των τριών γυναικών συσσωρεύει υλικό για τη σκηνοθετική και υποκριτική διεκπεραίωση. Το υπερβολικό δέσιμο μεταξύ της μητέρας και της Λούση, που δημιουργεί αφόρητες προσδοκίες, υποχρεώσεις και -τελικά- απογοητεύσεις και στις δύο, τα τυπικά για τους εθισμένους ανθρώπους σισυφικά σκαμπανεβάσματα της Λούση στην προσπάθειά της για αποτοξίνωση, η απόρριψη της Άντζελας από τη μητέρα και η σεξουαλική εκμετάλλευσή της από τον πατέρα, η ροπή των δύο αδελφών να χαρακώνονται αυτοτιμωρητικά, ο αλκοολισμός του πατέρα, της Μπάρμπαρας και της Άντζελας, όλα αυτά κάνουν το κείμενο του Έλντριτζ να μοιάζει σαν ανθολογημένα case studies.

Αυτή η πληθώρα πληροφοριών κάνει δύσκολο το ανέβασμα του έργου. Πολλοί οι κόμβοι που πρέπει να λυθούν σκηνοθετικά και υποκριτικά. Πιστεύω ότι και οι συντελευτές των βασικών ρόλων και ο Νεοκλής Νεοκλέους χρειάζονταν περισσότερο χρόνο, περισσότερη ησυχία και άνεση, αν γίνομαι κατανοητή, για να προβούν στο φτιάξιμο πιο γενικευμένων μορφών και καταστάσεων, για να κάνουν τους ρόλους πιο μοναδικές ανθρώπινες οντότητες και λιγότερο φορείς των ψυχολογικών και κοινωνικών καταστάσεων. Θαρρώ πως ο ρόλος της Άντζελας στένευε την Άννα Γιαγκιώζη, ηθοποιό με μεγάλες υποκριτικές δυνάμεις. Η νεαρή Ραφαέλλα Καβάζη δοκιμάζεται σκληρά στο δύσκολο ρόλο της Λούση από τον νατουραλισμό των σκηνών και από την πίεση των συγκρούσεων και αντέχει στην πίεση του υλικού.

Η Πόπη Αβραάμ προσπαθεί να δημιουργήσει μια ολοκληρωμένη φιγούρα από υλικό που σαν να προέρχεται από τους φακέλους ενός ψυχοθεραπευτή, ενός οικογενειακού συμβούλου. Ο Παναγιώτης Κυριάκου σ' όλους τους ανδρικούς ρόλους έχει το δικό του στόχο, να διαφοροποιηθεί, να βρει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στους μικρούς χαρακτήρες. Η Μυρσίνη Χριστοδούλου έχει πιο περιορισμένο ρόλο, αυτόν της υπεύθυνης του κέντρου αποτοξίνωσης, εκεί που το κείμενο γίνεται πιο διεκπεραιωτικό, στην προσπάθεια του συγγραφέα να δώσει σφαιρική εικόνα του θέματος.

Το φινάλε του έργου είναι φτιαγμένο από τον σκηνοθέτη Νεοκλή Νεοκλέους έτσι ώστε να φανούν αυτά που δεν πρόλαβε να πει στο πυκνό κείμενο του Έλντριτζ. Η Λούση ανοίγει μια πόρτα στον φράχτη της αυλής της μητέρας της (σκηνικά της Ελένης Ιωάννου), μια πόρτα που δεν φαινόταν από πριν, ως πράξη απελευθέρωσης από τα δεσμά της γενικά ιδωμένης εξάρτησης. Αποκαλύπτει τον άλλο χώρο, τον οποίο η ίδια δεν γνώριζε και ανεβαίνει τα σκαλιά της ανεξαρτησίας.